

אריה בן-גוריון ניר מן

בסידור העבודה של תורנות שבת היה אריה בן-גוריון משובץ בבית הכולל שלנו כאשר היינו בכיתה ו'. בשעה שש וחצי בשבת הוא היה מגיע ומתחיל להכין את ארוחת הבוקר. קולות הבישול ועריכת השולחנות העירו אותנו והיינו מתקבצים להקשיב לדבריו בחדר האוכל הכיתתי. באחת השבתות לפני פסח, תוך כדי הכנת האוכל, אריה הרצה על הפסוק "זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים". כהרגלו, הוא נסחף בדרשותיו, והפליג, והתפרש, ונאם על "זכור את אשר עשה לך עמלק" ו"זכור את יום השבת לקדשו" וזכור וזכור... ומה שזכור לי במיוחד אלו הן תמרות העשן שהתאבכו מעל הפתיליה והלחם המטוגן שנשרף במחבת כאשר הוא חצב להבות.

שנים רבות הלך שָמְעו של אב"ג לפניו כמורה שהטיל חתיתו על הפרועים והסוררים בתלמידי בית-הספר. את מקומו הוא מיצב לא רק מתוקף אכיפת מרותו. מעמדו החינוכי הושג בזכות כישורו להרביץ תורה בתלמידיו, להעשיר את עולמם בידע, להקנות השקפת חיים חברתית, והודות ליכולתו ליצור דיאלוג פורה עם בני הנוער. לכאורה סתירה פנימית; ולא היא. השימוש בסמכותו הפורמלית הייתה נדבך מובנה בתפיסתו הפדגוגית. המשמעת והצבת הגבולות היו אושיות עקרוניות במשנתו החינוכית. המוניטין שיצאו לו כלוחם קנאי וחסר פשרות למען ערכיו הקיבוציים לא עמד בדרכו בניהול שיחותיו עם חניכיו. זה לא היה 'פייר פייט', כשהוא ניצב בעמדת מורה ההלכה במלוא תוקף אישיותו מול תלמידים של בית רבן, אבל זה היה ויכוח פתוח להשמעת כל טיעון ודיעה; למי שהעז. זאת לא התפישה הנוהגת בעת הזו במחוזותינו, שלפיה בשם הפתיחות כל אחד נקרא להשמעת דעתו, בין אם יש לו כזאת ובין אם אין. אריה עודד ודרבן את תלמידיו להתייצב אצל מדוכת הדיון בתנאי ברור ומפורש, שעמדותיהם מנומקות על בסיס תשתית מהימנה.

עם סיום עבודתו בבית-הספר המקומי פתח אב"ג את הפרק התנועתי בחייו בתחום התרבות והחגים. מה שהחל כגיוס למצבת פעילי הקיבוץ המאוחד הפך ברבות השנים למפעל חיים. אב"ג הפך לכוהן הגדול של התרבות הקיבוצית ולשם נרדף לחג הקיבוצי. במסלולו זה, שנמשך עשרות שנים, הוא נאלץ לעקוף פרוצדורות תיקון ומכסות אדמיניסטרטיביות, שאף פעם לא נתן להן לעמוד בדרכו. הוא לא היה הראשון והיחיד בתחום התרבות, אבל בכוח אישיותו הוא הציב את הנושא בלב התודעה התנועית. ילקוטי החגים שערך היו גולת הכותרת של עשייתו, ובמפעל זה המשיך גם כשיסד את מכון החגים הבין-קיבוצי בבית-השיטה. לכולם היה ברור שאב"ג ומכון החגים חד המה, וההגדרות הפורמליות הן בחזקת מס שפתיים סמנטי לצורכי התקנון. החגים היו יסוד מוסד בהווה התרבותית והחברתית בקיבוץ, אבל קשה לומר שמהותם התוכנית ומשמעויותיהם העסיקו יתר על המידה את הרחוב הקיבוצי. ואילו אב"ג – זאת הייתה תמצית עולמו. במשק הוא נתפס כמשוגע לדבר ובעל אוטוריטה משכמו ומעלה בתחומו; וכרגיל נלוותה להתלהבותו הטוטלית בת-הד צינית של ספקנים. לשבחו ייאמר, שבמרוצת כל השנים השכיל לרתום לעגלת החגים את מיטב הכוחות היוצרים, וליצור הזדהות קונצנזואלית בעניינם. מפעם לפעם פרצו התלקחויות נקודתיות, ולפי שמן המפורסמות היה שיש להיזהר מהטמפרמנט האימפולסיבי שלו, נמנעו הצדדים מהתנגחויות מיותרות ופעלו לנצירת האש.

לא פעם טעו לראות בלהט התנצחויותיו ובאמוציונליות הפולמוסית שלו את חזותו כולה, אולם לא אלה לבדם היו פני הדברים. הוא נתפש כאינדוקטרינר נוקשה הנעול על האידאולוגיה הסוציאליסטית, וכשש אלי כל עימות רעיוני. את מאבקיו למען הדגל האדום באחד במאי הוא החל בנחרצות באסיפת החברים במוצאי שבת בחדר-האוכל, והמשיך בטיפוס פיזי נמרץ בסולם למרומי האסם כדי לתלות את הדגל שהורד, עד שזה התנוסס במלוא תפארתו האדומה בראש התורן. לצד תוקפנותו במרדפיו הנזעמים אחרי הילדים שסחבו קלמנטינות או רימונים מגינת ביתו, הייתה בו נדיבות אין-קץ ונתינת אמת לא מותנה. הייתה בו סקרנות דרוכה לשמיעת הלכי הרוח של בני הדורות הצעירים. במיוחד בלטה תכונה זו משהתבגר ודאג לעתידו של הקיבוץ נוכח ממדי העזיבה. ניצניה של תופעת העזיבה בשנות החמישים והשישים החרידו אותו מרבצו. הוא התגייס בכל מאודו להיאבק בעזיבה ולעמוד בפרץ. באחרית ימיו חש שכשל במשימתו. הרגשתו זו החריפה נוכח המשבר הקיומי שָעָז את התנועה הקיבוצית בשלהי שנות השמונים. טעמו הצורב של

הכישלון הפך לתחושת תבוסה מרה. נדמה היה לו שמפעל-חיי האישי, התנועתי והלאומי קורס מולו ללא תקומה.

בסתיו 1990 ביקש ממני אב"ג ל'הקפיץ' אותו ואת צבי שוע לשדות מחוץ למשק, כדי ל'קצר טווחים' בטיולם לכוכב הירדן. למרות רוח-הנעורים שפעמה בהם, הייתי לא-שקט מהטיול הרגלי של השניים, שחצו זה מכבר את שנתם השבעים. הגענו לסוף דרך העפר ליד כוורת הדבורים של עין-חרוד בנחל יששכר, והחלטתי ללוות אותם עד המעיין הנסתר במעלה הוואדי. היה בוקר סתווי נעים, ושניהם דילגו בקלילות נעורים בין הסדריות. הטיול היה אחרי יובל השמונים לדגניה, ושניהם הלכו וקוננו בכאב על עתיד התנועה הקיבוצית.

"אתם סופדים לעתיד?!", התפלאתי, "אתם, שחתומים על אחת משתי הקבלות המהותיות ביותר של 'שמונים שנות'?"

אריה ניטע במקומו על סלע הבזלת ושאל למה אני מתכוון. אמרתי שהתנועה הקיבוצית קבעה מזמן את זכותה למושב הכבוד בכותל המזרח של הציונות לדורותיה. "כלומר?", הוא שאל.

"כלומר, ששום שיכתוב היסטוריוגרפי ושום שינוי מיבני בתנועה הקיבוצית לא יוכלו לגרוע כהוא-זה ממרכזיותה בהגשמת הציונות והקמת מדינת ישראל. "כלומר", הוא חזר והקשה.

"כלומר, שמקומה של התנועה הקיבוצית מבוסס על שני יסודות בלתי ניתנים לקעקוע. האחד הוא סך כל עשייתה – מפת ההתיישבות, בניית כוח המגן, החקלאות, התעשייה וכו'. היסוד השני הוא רוחו של הרעיון הקיבוצי.

"בדיוק מהסיבה הזאת אנחנו כל כך מודאגים", טען.

"בדיוק מהסיבה הזאת אין לכם סיבה לדאוג", עניתי. "האחיזה הקרקעית היא עובדה קיימת. צורת-הקיום העתידית תיקבע על-ידי הדורות הבאים. אשר לרוח, אתם את נטעתם שלכם נטעתם בתחום המשמעותי ביותר. "תפרט", אמר.

"עם כל הכבוד לאידאולוגיה השוויונית ולחינוך השיתופי, מי שתישמר בעתיד לבוא זאת החדשנות היהודית שהתעצבה בתרבות הקיבוצית. אינני יודע אם המסורת שהתגבשה במסכת החגים שלנו תמשיך להתקיים במתכונתה הנוכחית, אבל אין לי ספק בחשיבות הניסיון הקיבוצי, ובהשפעתו על הזהות היהודית בישראל. ויותר מכך, יש לי ניחוש פרוץ שדווקא למתנגדים החריפים ביותר לתפישה שלנו, יהיה עניין בבוא הזמן לשמר את העשייה המקורית כל כך בתחום החגים והמועדים.

אריה וצבי שוע לא ידעו מאיפה זה נוחת עליהם. האמת, שגם אני לא. לא היה ברור לי מאיפה צלחה עליי הפסקנות הנחרצת, מפני שלא היה לי קשר כלשהו לענייני התרבות והחגים. גם עם אב"ג לא היה לי קשר עד אותו מעמד סתווי בוואדי. אלא שבכך לא תם העניין. כשנותרנו כך על הסלע בלי אומר ודברים שאלתי פתאום למה לא הוצא ילקוט לתשעה באב. הם נעצו בי מבט המום. אינני יודע להסביר מאיפה צץ לפתע העניין, והרגשתי כאילו הקול הדובר מגרוני משמיע מילים הנאמרות מאליהן. אמרתי שזה לא ייסלח, לדעתי, שהתנועה הקיבוצית תפקיר את תשעה באב ללא אסופה משלו בקורפוס ילקוטי המועדים. מרוב תדהמה הם לא השיבו, והמשכנו בדרכנו למעיין. לאחר יום הטיול המשכתי לשאול מדי פעם את אב"ג מה קורה, והוא לא ענה. ערב אחד, כשחזרתי ותבעתי את כבודו של תשעה באב, הוא 'התנפל' עליי בקול מצווה ואמר – "אתה תכתוב את הספר!" נתקפתי הלם. נתקפתי על עומדי ולא הוצאתי מילה. חשבתי שהוא השתגע לגמרי מפני שבחיים לא כתבתי ולא הייתה לי שום נגיעה לתחום הזה.

משנוצר הקשר חרשנו את הארץ לאורכה ולרוחבה מירושלים, דגניה ומרחביה ועד לגליל, שפלת החוף ובואך הנגב. בעבודת העריכה המשותפת זכיתי להתוודע מקרוב לגדולתו ולמעלותיו התרומיות. לבקיאות העצומה שלו, ליכולותיו האינטלקטואליות, לכושר-עבודתו המופלא, לחריצותו ולהתמדתו, למוסר-העבודה שלו, לפעלתנות המעורבת שלו, למסירותו היום-יומית התמימה והנאמנה לברוריה רעייתו, לדבקותו הרגשנית באמונתו הציונית. ידעתי שנפלה בחלקי זכות גדולה, לרכוש את יסודות מלאכת הלימוד והעריכה מפי הגבורה, ולצקת מים על ידיו. אהבתי מאוד את ההספקים הפנטסטיים בשעות העבודה המשותפת. את הריצה הקדחתנית אחר החומר בתלי תלים של תיקים, אוגדנים וקלסרים, את הוויכוחים על שיטת העיבוד ואת קביעת לוחות הזמנים ותוכניות העבודה. יתכן שהשנים ריככו אותו, ואפשר שפער ארבעים השנים שבינינו הוא שתרם לאפקטיביות

עבודתנו. לא פעם הביע פליאה עצמית מנכונותו לבחון מחדש גישות שבעבר שלל מעיקרן. כך התחולל בהדרגה שינוי מסויים ביחסו לציבור החרדי. קשה לתאר את עוצמת התנגדותו כלפיהם. התקפות השנאה הארסיות של רבנים חרדים נגד התנועה הקיבוצית עוררו בקרבו את האיבה הקמאית של החלוציות הציונית נגד הפרזיטיות המנוונת של הישוב הישן. החג הקיבוצי נתפש בעיניהם כראש-החץ של התרבות החילונית החופשית, שאימה לעקור את המסורת היהודית משורשיה. היענותו המיידית לפגישת היכרות עם ר' דודי זילברשלג, והזמנתו לביתו הקיבוצי בעמק, הייתה מובנת מאליה מצדו. סקרנותו להתוודע לחוגים החדשים באוהלן של הישיבות התורניות, והדחף לנטות גשרי הידברות בין זרמי העם, הכריעו את חומות ההתבצרות והעוינות.

עולמו הרעיוני של אב"ג התעצב מהמסורת היהודית והציונית שהונחלה לו בבית הוריו ומשפחתו, מהלימודים בבית-הספר הריאלי בחיפה, ומהמטען הערכי שספג ב'מחנות העולים'. מכיוון שלא היה בעל השכלה אקדמית ולא חבש את ספסליהם של בתי מדרש גבוהים, מתעוררת שאלת המקור שממנו צמחה יצירתו. נדמה, שכדי לרדת לפרש מפעל חייו ניתן לראות בו נציג מובהק של בני דור המהפכות הגדולות שהתחוללו במאה העשרים. דור פורץ דרך שנוולד בעולם החדש; בעולם שנועד לקום מחורבותיו של זה שישודותיו "עדי יסוד נחריבה". דור שממנו מתחילה ספירה חדשה. לא במקרה היה אב"ג מתרגש עד עמקי נשמתו כל אימת שהיה מזכיר את סיפורו של הרבי מקוצק ('הקוצקער'), שהנהיג בחצרו מידות שווינוניות והסתפקות במועט. אריה נהג לחזור ולספר בשם אבא קובנר, שחסידיהם היו מספרים על רבי מנחם מנדל מקוצק, שבעודו ילד כבן עשר פרצה בביתם דליקה. בשעת הבעירה לא היה אביו בבית ואמו הצליחה בקושי לחלץ את ילדיה מן האש. מיררה האם בבכי, חובקת ילדיה מול הדליקה המכלה. אמר לה מנחם מנדל הילד: "אמא, וכי ראויים בית של עץ ורהיטים של עץ שתשפכי עליהם דמעות?". ענתה לו: "בני, לא על הבית ולא על הרהיטים אני בוכה, אלא על מגילת היוחסין שלנו שנשארה בפנים והיא נשרפת באש". אמר לה: "אמא, אל תבכי! כשאגדל אכתוב לך מגילה חדשה שתתחיל ביי". וחסידיו קוצק היו מוסיפים ומספרים, שבהיות הרבי איש זקן היה פורץ בבכי כל אימת שהיה נזכר באותו מעשה, והיה אומר: "הלואי ויסולח לי על אותה איוולת שאמרתי לאמי עליה השלום". מדוע שב ונדרש אריה בשיבתו אל סיפורו של הרבי מקוצק? האם ניקר בו הספק באשר ללהט הרבולוציונרי, הרדיקלי, שהתיימר לברוא ספירה חדשה, או שמא יסרוהו רגשי אשם על נטישת היידישקייט מבית ישראל-סבא?

אב"ג היה בן דור חדש, שמשחר ימיו נשם אוויר-פסגות מהפכני. באטמוספירה גועשת ואידאולוגית זו עוצבה דמותו. דור שמחרפת דלותו ותהומות משבריו הרקיעו חלומות חזונו. לא ייפלא, אפוא, שאת הידע שאב מלימוד עצמי ללא שמץ התבטלות בפני היררכיית התארים האקדמיים. אדרבה, הוא נשא בגאווה לא מסותרת את זהותו הפרולטרית. הקונפליקט בין המאמץ לרכישת השכלה מרבית לבין המיגבלה התקציבית שאילצה אותו להסתפק ברמה התיכונית בלבד היה לא-פתיר מבחינתו, במישור האישי והקיבוצי כאחד. כל חייו הוא פעל למען העלאת רף ההשכלה והחתירה להישגיות למדנית. כמי שהטיף לעבודת כפיים עצמית הוא מצא עצמו נאבק בגולם שקם על יוצרו, כאשר ההתהדרות בבורות הועלתה על נס בשם בכורתו של ערך העבודה. ראשי מערכת החינוך הקיבוצית, שהוקיעו את בחינות הבגרות כסמל למירוץ "קרייריסטי", ודגלו בחינוך כללי "לפי הצרכים והיכולת", נמצאו בתחילת שנות השבעים עומדים לפני שוקת שבורה. המורשת האמונית והמצוות הדתיות הושלכו זה מכבר, ובחינוך הקיבוצי, שהתיימר לתפוס את מקומה של "תעשיית ההשכלה", ניבעו סדקי כישלון ממשיים. כאשר הוענק לו פרס אבי חי היוקרתי בירושלים התגאה אב"ג, שהארכיון שהקים משמש אבן שואבת לחוקרים ופרופסורים בתחומי היהדות והחינוך. במעמדו זה היה משום הכרת פיצוי על ההשכלה האקדמית הסדורה שלא זכה ליהנות ממנה בעצמו.

אב"ג השתייך לדור שיצר במו ידיו יש מאיין בכל מעגלות חייו. לפיכך הוא לא ראה מגבלה או עכבה כלשהי להציב לעצמו אתגרים נשגבים גם בהיעדר אמצעים והכשרה עיונית פורמלית. הוא גם לא נזקק להחלטות ואישורים; הוא פשוט קם ועשה. כאוטוידיקט מושבע, וכמחוייב בשינוס מותניו-שלו למצוות ה"צא ולמד", ראה עצמו כשיר להתגייס לשליחותו בתחומי התרבות, החג והמועד. משעה שגמלה בלבו ההחלטה על כיוון עיסוקו, נרתם בכל אונו ותעצומותיו לממשה. למותר לציין, שכאשר החל בעריכת קובץ המקורות לבר-מצווה הקיבוצי ולילקוט ט"ו בשבט לגנת לא שיער בנפשו לאילו הישגים דמיוניים ירחיק מפעלו. את מסעו בן אלף המילין הוא צעד באין-ספור ימי-קטנות מפרכים. למרות

הצבת הקולקטיב בראש מעייניו, דמה בהליכותיו לאדמו"ר פוסק הלכות ודן יחיד, שאיננו בנוי לעבודת צוות במתכונתה הקיבוצית. כגדולי ישראל בכל הדורות, גם הוא כונה בפי כל בראשי התיבות של שמו – אב"ג, ורק הרי"ש של הר"ב נגרעה מתחילת שמו. בגובו המפולש לרוחות הזמן בפאתי יישובו הוא היה הופך והופך בהררי ספרים שכיתרו אותו, עוקרם וטוחנם, דש ומלבן, ושוקע במצולות פרשנויות ופלוגות לשם שמיים. בשיחותיו הרבה להעלות את שמות ארבעת שותפיו-לדרך – עזריה אלון, אברהם אדרת, אהרון חפץ וצבי שוע. דפוס עבודתם, נאמנותם לאמת הפנימית שלהם ושיעור קומתם הלמו את אלה שלו, למרות הבדלי המזג והאופי ביניהם. תמיד הם נדמו בעיניי כחכמי הסנהדרין הבקיאיים לפניי-ולפנים באורחות החיים הארציים, ומתפלפלים בהם כבסוגיות שברומו של עולם. סוד-עשייתם היה טמון במיזוג הנכון בין ההווה הגשמית למגדלי השן התאורטיים. כך החיבור הישיר בין עץ החרוב של חוני המעגל המשנאי לשקית הפירות – תמר, צימוק, דבלה ופלח תפוז – לילדי הגיל הרך בט"ו בשבט; וכך המחשת לחם העוני של בני ישראל התועים במסע-נדודיהם במדבר סיני בטאבון הבוץ בחצר גן הילדים לאפיית מצות פסח.

בערוב ימיו נתקף אב"ג חרדה לגורל מפעלו, ורוח-נכאים קודרת שרתה עליו. סירובם של ארכיון התק"ם באפעל ומדרשת אורנים לקלוט את ארכיון מכון החגים הבין-קיבוצי פגע בציפור נפשו. האיש שידע להפוך עולמות נבלם לפתע בחסמים ביורוקרטיים שהציבו חניכיו. משפילה מתחושת האין-מוצא הייתה ההרגשה, שמפעל חייו נדחה ונדחק ככלי אין חפץ. בפגישותינו השבועיות נקרע הלב לחזות במצוקת עלבוננו. נוכח תחושת החידלון והמבוי הסתום הצעתי להפקיד את האוסף היחידאי של ארכיון החגים בבית הספרים הלאומי בירושלים או באחד ממרכזי המחקר הממלכתיים. הוא היה כל כך מופתע שפשוט לא האמין למשמע אוזניו. היה ברור שסיכויי ההצעה קלושים, ולו רק מההיבט התקציבי גרידא. בלית ברירה החלטנו לנסות לגלגל את היוזמה בידיעה מפוכחת שתוחלתה אפסית. כעבור זמן קצר נקראתי להציג את הרעיון בפני ראש עיריית תל-אביב רוני מילוא. הבנתי שלרשותי דקות ספורות שאחריתן צפויה מראש. כשנכנסתי ללשכתו הופתעתי לראות שלדיון זומנו שנים-עשר ראשי אגפי התרבות, הספריות והמוזאונים העירוניים. התחלתי להציג את הנושא, וכעבור דקותיים מילוא קטע את דבריי ואמר: "ההקדמות מיותרות. תל-אביב רוצה מאוד-מאוד לקלוט את הארכיון. השאלה היא מי מהמוסדות העירוניים יזכה בו". במשך למעלה משעה רגשו הרוחות אם האוסף ישוכן במוזאון תל-אביב, במוזאון ארץ ישראל, באוניברסיטת תל-אביב או בספריית שער ציון בבית אריאלה. בו-במקום תוקצבה היוזמה בסכום שימור נאה ובתקינת עובד (חבר קיבוץ!) במשרה מלאה ורכב. קשה לתאר את התרוממות הרוח של אריה לשמע הבשורה, כשלפתע קיבל חיזוק כה משמעותי לערכיותו הסגולית של מפעלו. ההכרה החיצונית גרמה למחשבה שנייה באשר למקומו של ארכיון החגים, ובסופו של דבר הוחלט להעבירו למשכן חדש בבית-השיטה. משהוסדר עתידו של הארכיון הרגיש אב"ג כי הגיע אל חוף מבטחים מסויים; הגם שאל המנוחה והנחלה נפשו הסועה והסוערת אף פעם לא הסכינה.

בבחינה מחודשת של חשיבות מכון החגים הבין-קיבוצי נראה, כי תרומתו חורגת מזווית המבט הקיבוצית ומהפריזמה של החברה הישראלית בכללה; והוא ראוי להיבחן בהקשרה של המסורת היהודית לדורותיה. יתכן שבנקודת הזמן הנוכחית הדברים עלולים להישמע יומרניים ולא צנועים, אולם בפרספקטיבה היסטורית עשויה התמונה להיראות באור בהיר וצלול יותר. ערכיותה הסגולית של יצירת החג והמועד הקיבוצית נובעת מיחודיות תכניה האמוניים והרעיוניים, מנסיבות התהוותה בציר-הזמן הלאומי, ומאופיה האוטופי של החברה השוויונית. המיזוג הכל-כך נדיר של שלושה נדבכים יחידאיים אלה כבר פרנס לא מעט מחקרים, ועוד יעסיק רבות את מדעי החברה, הרוח והיהדות. אין זו עוד חוליה בשרשרת היצירה היהודית. זאת חוליה שצרפה את כל המורשת היהודית בכור היתוך חדש – ללא אלוהים. זאת חוליה שהפכה פירמידות וניסחה מחדש את ההגדה של פסח. זאת חוליה שחגגה את החג היהודי בשפה העברית והחזירה ללב את מחזוריות עונות השנה בארץ ישראל, את עבודת האדמה ואת עבודת הכפיים. זאת חוליה שיצקה את גבורת הלוחם היהודי במערכה על חרותו כערך מכונן בחגיה. לא כאן המקום לפרוש את מלוא היריעה, ואף לא לגולל את שוליה. כאן המקום לעמוד במילים פשוטות על תרומתו של אב"ג ליצירה זו. אב"ג לא "המציא" את החג הקיבוצי. התגבשות החג הקיבוצי הייתה פרי רוחם ועשייתם של יוצרים רבים בקיבוצים רבים, והיא עוצבה במשך שנים רבות. תרומתו

הגדולה של אריה בן-גוריון התמצתה במפעל הכינוס והעריכה הענק של מסכתות החג והמועד שעוצבו בתנועה הקיבוצית. בהברקת הסתכלות פנורמית הוא הבין, שמיסודה של יצירת התרבות הקיבוצית נצרך לאיסוף, ליבון ועיבוד. את המטלה הזאת הוא עמס על שכמו בהשתעבדות מוחלטת, ועשה להשלמתה ימים ולילות, ללא הרף וללא ליאות. לשליחות קודש זו הוא גייס את מיטב היוצרים וההוגים מהקיבוצים בכל רחבי הארץ. אספני יודאיקה בכנפות תבל יכולים להתגאות באוצרות אמנות נדירים מקהילות העם בתפוצותיו. מכון החגים הבין-קיבוצי יכול להתהדר ולהשתבח באוסף יחידאי שאין דוגמתו. אוסף הגונו בחובו את בריאת העולם והאדם בראש השנה, את חשבון הנפש הקיבוצי ביום הכיפורים, את הגבורה היהודית במפקדי האש בחנוכה, את אלומות העומר וכוס התחייה הלאומית בפסח, את שבעת המינים שנזרעו ונקצרו באדמתנו בשבועות, את אסונות השואה והחורבן, את גאוות הקוממיות בחג העצמאות של מדינת ישראל, את חבלי פעמיה של גאולת העם בארצו ואת רוח הצדק החברתי שנשבה באופקיו של הקיבוץ. הביטוי הרעיוני והטקסי של ערכים יהודיים ואנושיים אלה לא יוכל שלא לשוב ולהתחדש ביצירה העתידית.

אדר תשס"ח * מארס 2008